

Helô!

I ddathlu Gŵyl Archaeoleg 2026, mae'r Clwb Archaeolegwyr Ifanc wedi creu adnoddau newydd i archwilio'r thema hon:

Archaeoleg a Natur

Mae archaeoleg a natur yn gydgysylltiedig gan ddatgelu sut mae bodau dynol wedi byw gyda'r amgylchedd o'u cwmpas, wedi'i siapio, a chael eu siapio ganddo. Drwy archwilio'r gorffennol gan ddefnyddio'r hinsawdd, daeareg, anifeiliaid, planhigion, tirweddau ac effaith natur ar safleoedd ac adeiladau archaeolegol heddiw, gallwn ddeall sut mae lleoedd a chymunedau'n esblygu ac yn datblygu.

clwb
archaeolegwyr
ifanc

Ysgrifennwch Eich Stori Ysbryd Eich Hun

Amser Gofynnol: 1 awr | Ystod Oedran: 8+

Cefndir:

Gall straeon ysbryd ddweud llawer wrthym am hanes. Pan glywn straeon brawychus am farchogion di-ben Norfolk, Sacsoniaid meirw, cŵnduon arswydus, a gwrachod dialgar, rydym yn camu i esgidiau'r bobl y mae eu hofnau'n sail i'r straeon hyn.

Trwy straeon ysbryd, gallwn ddysgu am newidiadau crefyddol, ofni pobl o'r tu allan, a'r ffordd roedd menywod yn cael eu trin. Er nad yw straeon ysbryd yn ffeithiau y gallwn eu profi, maent yn dal i ddweud rhywbeth gwir wrthym. Maent yn dangos i ni beth oedd pobl yn ei ofni, a sut roeddent yn deall y byd o'u cwrmpas.

Gwybodaeth am y gweithgaredd:

Yn y gweithgaredd hwn byddwch chi'n ceisio ysgrifennu eich stori ysbryd eich hun, gan ddefnyddio'r byd naturiol rydych chi'n ei weld yn eich bywyd bob dydd i'w wneud yn debyg iawn i lawer o'r straeon llên gwerin traddodiadol o'r Llynnoedd.

Ar y tudalennau canlynol mae cwpl o enghreifftiau i helpu i'ch ysbrydoli. Maent yn dangos sut mae natur y Llynnoedd wedi'i phlethu drwy'r cyfan.

A Strange.

and terrible Wunder wrought very late in the parish Church of Bungay, a Town of no great distance from the city of Norwich, namely the fourth of this August, in the year of our Lord 1577. In a great tempest of violent raine, lightning, and thunder, the like whereof hath bene felt some tyme.

With the apperance of an horrible shadowed thing, sensibly perceived of the people then and there assembled.

Drawen into a plain method according to the written copie. by Abraham Fleming.

Tudalen deitl hanes Abraham Fleming am ymddangosiad y ci du arswydus "Black Shuck" yn eglwys Bungay, Suffolk ym 1577.

Adfeilion eglwys Santes Fair, East Somerton gan Evelyn Simak

V Black Shuck

Ym mis Awst 1577, mewn pentref bach wedi'i guddio mewn cornel dawel o Suffolk, daeth rhyfeddod dieithr ac ofnadwy am ymweliad damniol. Safai'r pentref ar ymyl Dyffryn Waveney lle roedd yr haf wedi cynhesu'r gwlyptiroedd corsiog. Tarfwyd ar y gwres pan fu storm ofnadwy ar y Sul cyntaf ym mis Awst. Cafwyd cymylau storm, gorlifodd glaw ar hyd y strydoedd, a hyrddiodd gwyntoedd cryfion i lawr simneiau. Roedd y pentrefwyr wedi ymgasglu yn eu heglwys Santes Fair pan gleciodd taran fawr trwy'r eglwys, gan adleisio oddi ar y muriau ac ysgwyd y ffenestri. Wrth i'r taranau barhau, ffrwydrodd drws yr eglwys ar agor gyda sŵn aruthrol. Trwy'r drws daeth bwystfil erchyll. Gwaeddodd a gwasgarodd pobl y pentref, ond nid oedd unman i redeg. Roedd gan y creadur flew du pŵl a llygaid a oedd yn goch fel gwaed. Gallai'r pentrefwyr diamddiffyn weld ei ddannedd miniog a cham wrth iddo chwyrru. Neidiodd y ci hela i fyny'r grisiau i ble roedd y clychau'n canu, gan ladd dau glochydd. Pan redodd y bwystfil o'r eglwys wedyn, roedd wedi'i orchuddio â gwaed a thawelodd y clychau.

Roedd y rhai a oroesodd yn gweld y bwystfil yn eu breuddwydion, neu'n hytrach, eu hunllefau. Mae'r ci hela bellach yn cael ei adnabod fel y Black Shuck. Hyd heddiw, mae'n parhau i ymddangos trwy'r niwl, yn crwydro'r arfordir unig, ac yn llechu yng nghorneli tywyll mynwentydd. Er efallai na fyddwn byth yn gwybod o ble y daeth, y cyfan y gallwn ei wneud yw gobeithio na fyddwn byth yn ei weld ein hunain.

Gwrach East Somerton

Mae East Somerton yn bentref bach sydd wedi'i amgylchynu ar bob ochr gan Lynnoedd Norfolk. Mae'n fwyaf enwog am ei eglwys, a'r wrach sy'n aflonyddu ar ei hadfeilion. Mae natur yn gorlethu'r gweddillion fflint sy'n dadfeilio. Er ei bod yn ymddangos yn heddychlon iawn, mae gan yr eglwys hanes drygionus. Mae derwen enfawr yn tyfu lle roedd calon corff yr eglwys ar un adeg. Dyma, yn ôl pob sôn, fys gwrach a ddienyddiwyd yn y pentref, yn pwyntio'n gyhuddiol i fyny at y nefoedd.

Yn ôl rhai ail-adroddiadau, claddwyd y wrach yn fyw yn y coed, gyda'r eglwys wedi'i hadeiladu o'i chwmpas i atal ei drygioni.

Mae eraill yn dweud ei bod wedi ei chymryd i'r eglwys wag gan bentrefwyr a gredai y dylid ei chladdu mewn tir cysegredig. Yn ôl pob sôn, ar gyfnos, os ydych chi'n cylchu'r eglwys dair gwaith ac yn dweud ei henw, gallwch chi siarad â'r wrach. Ond efallai ei bod hi'n well gadael i enaid poenus orffwys...

Oeddech chi'n gwybod?

Heddiw, mae East Somerton yn eistedd ar ymyl gwarchodfa natur gwlyptir, ac mae daflad carreg i ffwrdd o dref glan môr boblogaidd Winterton. Ond yn yr 16eg ganrif, roedd East Somerton yn rhan hynod ynysig o Loegr. Yn yr 16eg ganrif, byddai wedi bod yn dir corsiog, gwlyb, gyda thir ansefydlog a niwl isel, rhywle a oedd yn debygol o gael llifogydd.

Digwyddodd yr helfeydd gwarchod oherwydd bod pobl yn cael eu dysgu i fod yn wyladwrus ac yn amheus. Roedd y rhai a roddwyd ar brawf am ddewiniaeth yn ddioddefwyr anffodus y gellid eu beio am dywydd gwael, methiannau cnydau, neu'n syml am gael mannau geni neu greithiau. Ond mewn tirwedd fel y Llynnoedd, a yw'n syndod pam fod cymaint o helfeydd gwarchod yno?

Byddwch angen:

- Papur
- Beiro
- Camera i dynnu lluniau (dewisol)

Ystyriaethau diogelwch:

- Pan fyddwch chi'n mynd am dro, gwnewch yn siŵr bod eich rhieni'n gwybod ble rydych chi a beth rydych chi'n ei wneud.
- Gwnewch yn siŵr nad ydych chi'n tresmasu ar unrhyw eiddo preifat.
- Gwnewch yn siŵr eich bod chi bob amser yn ymarfer diogelwch ar y ffyrdd pan fyddwch chi allan.

Dull:

1. Ar daith gerdded rydych chi'n ei gwneud yn aml, nodwch bum peth ym myd natur sy'n ddiddorol i chi - coeden, deilen ryfedd, cwmwl anarferol, pwll, ac ati.
2. Ewch ati i greu dirgelwch o amgylch un neu ddau o'r pethau hyn. Efallai bod y goeden yn edrych fel bod ganddi fysedd o gornel eich llygad. Efallai mai eich cymeriad yw'r unig un sy'n gallu gweld planhigyn penodol.
3. Ceisiwch ysgrifennu am y dirgelwch hwn. Pan fyddwch chi'n ysgrifennu, ystyriwch yr amgylchedd o'ch cwmpas. Sut mae'n arogl? Ydy hi'n dawel neu'n swnllyd? Beth arall allwch chi ei glywed?
4. Sut mae'r hyn y gallwch ei weld a'i arogl a'i deimlo yn y natur o'ch cwmpas yn newid eich stori?

Cyngor ar ysgrifennu stori ysbryd:

Y ffordd orau o ysgrifennu eich stori ysbryd yw meddwl am wrthrychau a golygfeydd bob dydd, a sut allwch chi eu gwneud yn frawychus.

Ydyn nhw'n ymddwyn mewn ffordd nad ydyn nhw i fod i wneud? Efallai nad ydyn nhw'r hyn maen nhw'n ymddangos o gwbl?

Esiaml:

Fe wnes i'r un daith gerdded rwy'n ei gwneud bob amser; symud o Heslington Road yn Efrog a symud tuag at y brifysgol i lawr llwybr troed bach.

Ar fy nhaith gerdded gwelais ychydig o bethau a ddaliodd fy sylw a oedd yn fy marn i'n gallu gwneud stori ysbryd dda:

- Gwastadedd dan ddŵr
- Ceffyl unig yn Wentworth Way
- Awyr gymylog
- Tir mwdlyd

Ceffyl Arswydus Wentworth Way

(Fy stori ysbryd fy hun)

Mewn cae ger Wentworth Way yn Efrog, mae rhywbeth rhyfedd iawn yn digwydd pan fydd hi'n bwrw glaw a llifogydd yn codi. Pan fydd y ddaear yn troi'n gorsiog ac yn wlyb oherwydd y storm, mae'n amhosibl cerdded dros y ddaear heb lithro trwy'r mwd. Mae eich anadl yn dal yn yr oerfel. Mae'r gorwel yn strided o niwl oer. Mae yna ymdeimlad o ansicrwydd. Yna, os ydych chi'n anlwcus iawn, allan yn y glaw a'r cae gyda llifogydd, efallai y bydd ceffyl dirgel yn ymddangos.

Ni fydd fel unrhyw geffyl arall rydych chi erioed wedi'i weld. Nid yw'n neidio nac yn taflu ei fwng nac yn stampio'r ddaear â'i garnau. Mae'n sefyll yn hollol stond, heb flincio hyd yn oed. Efallai y bydd llawer o bobl sy'n mynd heibio i'r creadur yn ceisio mynd at y ceffyl, ond ychydig a wyddant mai dyna'r peth gwaethaf y gallech chi ei wneud. Dywedir, os byddwch chi'n neidio dros y ffens ac yn mynd yn rhy agos at y ceffyl, y gallech chithau fod yn llonydd yn sydyn, yn methu symud, yn sownd yn y gors, ac nid yn gallu blincio. Yna, pan fydd y niwl yn codi a'r glaw yn clirio, bydd y cae'n ymddangos yn wag eto, heb unrhyw olion o'r ceffyl nac unrhyw berson a oedd yn ddigon ffôl i fynd ato. Bob tro mae'r heddlu yn gofyn i'r ffermwr sy'n berchen ar y cae am atebion, mae ganddo bob amser yr un ateb: ni fu unrhyw gofnod o geffyl erioed yn y cae yma.

